

★ *Hollywoodi franchise* ★

FOLYTATÁSA MINDIG KÖVETKEZIK

KÁRPÁTI GYÖRGY

HOLLYWOOD CSÚCSRA JÁRATJA A FRANCHISE-RENDSZERT, ÖMLIK A PÉNZ A STÚDIÓKHOZ, DE A KREATIVITÁS MEGSÍNYYLI A TÖMEGTERMELÉST.

Valószínűtlen rekordok sorát döntötte meg a Universal Stúdió 2015-ben amikor sorra vette be a korábban elképzelhetetlen bevételi csúcsokat. Minden korábbinál hamarabb ért el a bővös 2 és 3 milliárd dolláros mérföldkövekhez, majd augusztus közepére az 5,53 milliárdos bevételével túlszárnyalta az addigi rekorder 20th Century Fox-ot, amely egy év alatt jutott „mindössze” 5,52 milliárdig – de ez a rekord is a 2014-es évből származik. A Universal idén abban is rekorder, hogy az öt, globálisan legnagyobb bevételt elért filmből három nála készült, és mindegyik franchise: a *Jurassic World* a *Jurassic Park* negyedik epizódja, a *Minyonok* a *Gru*-franchise harmadik

„Magas fordulatszámra pörög napjainkban”
(Zack Snyder:
Batman Superman
ellen - Henry Cavill)

darabja, a *Halálos iramban* 7 címe pedig önmagáért beszél. Ha mindehhez hozzávesszük, hogy a második a *Star Wars – Az ébredő erő*, a negyedik legsikeresebb film pedig a *Bosszúállók: Ultron kora*, a Marvel mozi univerzum franchise-a, jól látszódik, hogy a márkák kizsigerelése igen magas fordulatszámra pörög napjainkban. Az öt alkotás mindegyike magasan egy milliárd feletti globális bevételt ért el (1,6-1,6-1,5-1,4-1,1 milliárdot meghaladó számokkal), és eredményeivel négy befért minden idők top10 bevételt elért alkotásainak sorába, a *Minyonok* pedig 11. a rangsorban. Az éves globális bevételi rangsorban tizből nyolc produkció franchise, és csak kettő (*Mentőexpedíció*,

Agymanók – és az utóbbi végző soron Pixar brand alatt készült) eredeti történet. A számok még akkor is imponálóak, ha az inflációt az adatok nem veszik figyelembe (úgy csak az amerikai piacon 1,7 milliárd

dolláros bevétellel vezetne az 1939-ben még „csak” 198 milliót kaszáló *Elfújta a szél*, de *A muzsika hangja* 1965-ös 158 milliója is cirka 1,2 milliárdot kóstálna mai árfolyamon). Külön fejezetet érdemel a 2015-ös „színháborúban” a *Csillagok háborúja*-franchise legújabbkori sikertörténete. A *Star Wars – Az ébredő erő* már elővételben túlszárnyalt számos rekordot, végül szakmai számítások szerint összesen 41 box office csúcst hódított meg a film egymaga. A Box Office Mojo internetes, mozi-statisztikákkal foglalkozó szakmai oldal szerint pedig 2015-ben összesen 55 rekord lett a múlté, amelyek egy részét 2016-ban várhatóan újra megdöntik.

Ami a *Star Wars – Az ébredő erő* vitathatatlan erődemonstrációját illeti: jelenleg már az *Avatar* előtt minden idők legnagyobb bevételt elért filmje az észak-amerikai piacon (770 millió dollár) és a cikk megjelenésekor úgy a világ harmadik legsikeresebb mozifilmje, hogy a prognózisok és a várható kínai mozibevételek alapján még legalább a *Titanicot* (2,18 milliárd dollár) megelőzi a rangsorban – de az *Avatar* sem lehet teljes biztonságban (2,78 milliárd dollár). Hazánkban pedig három hét alatt nézték meg több mint 1 milliót, és mostanra egészen biztosan bekerült a rendszerváltozás utáni legnézettebb filmek ötös elitklubjába (amihez 1 millió 34 ezer nézőre volt szükség). Ezért semmi meglepő nincs az olyan bejelentésekben, miszerint 2019-ig minden évben biztosan jön egy film a franchise égisze alatt. A most induló trilógia folytatásaként a *Star Wars: Episode VIII.* premierje 2017. május 26-án, az *Episode IX*-é 2019-ben. Érkezik egy önálló Han Solo eredettörténet 2018-ban, míg idén december 16-án mutatják be a *Star Wars: Rogue One*-t. És ne feledjük: amikor 2012-ben a Walt Disney stúdió 4 milliárd dollárért megvásárolta a Lucasfilmtől a *Csillagok háborúja* franchise-t és az ahhoz kapcsolódó összes jogot, felmérték az univerzumban rejlő üzleti potenciált, és 17000 karaktert, valamint több ezer bolygót vettek számba. A 2012-es üzlet hatalmas összege talán akkor még meglepőnek tűnhetett, de a mostani bevételi eredmények és a következő bemutatók várható fogadtatása függvényében már semmiképp sem tekinthető túlzónak a *Csillagok háborúja*-franchiséért kifizetett összeg.

A Disney a franchise-függő filmgyártásba rejlő lehetőségeket nem a *Csillagok háborújával* kezdte: a Marvelért 2009-ben fizetett ki 3,96 milliárd dollárt, és ez azért jó hivatkozási pont, mert érdemes visszatekinteni, hogy mi történt a Marvel mozis univerzumban az elmúlt hat évben. A Marvel Studios elnöke, Kevin Fiege 2013 augusztusában még úgy nyilatkozott, hogy 2021-ig látja képregény-adaptációik számát és azok mozibemutatói dátumait, egy 2015 áprilisban adott interjúban viszont már 2028-ról beszélt, a köztés hét évet pedig nyugodtan kitölthetjük újabb mintegy 14 képregény-filmmel. Eközben a Disney igazgatósága sokatmondóan arról nyilatkozott, hogy a Marvel képregény-univerzumban összesen 8000 karaktert számoltak össze, amelyek moziban, vagy tévés projektekben bevethetők. A számháborúból a DC Comics stábjára sem akart kimaradni, ők már 2020-ig teleszórták a bemutatói naptárat Batman, Superman és társaik újabb és újabb történeteivel. Egy mérvadó amerikai szaklap pedig kiszámolta, hogy a két nagy képregénykiadó karaktereiből 2016-ban hét, 2017-ben nyolc, 2018-ban hét, 2019-ben négy, 2020-ban (eddig) három érkezik a mozikba, és már most pontosan tudjuk, hogy például a *Zöld Lámpás* egy új epizódjának világpremierje 2020. június 19-én lesz. Az előretervezés természet-

„Több ezer bolygót vettek számba”

(J.J. Abrams: *Ébredő erő* - Harrison Ford)

sen nem meglepő a hollywoodi stúdiók működésében, és az sem, hogy évekre előre meghatározzák blockbustereik bemutatóját, ám a képregény-filmek, és más franchise-ok mindenhatósága és térnyerése legalábbis aggasztó folyamat. Mert félreértés ne legyen, a tendencia nemcsak a képregény-filmekről szól. A stúdiók egymás után dobálóznak egy-egy franchise újabb és újabb epizódjaival a *Csillagok háborújától* kezdve a *Gru-n* át a *Karib-tenger kalózái*-ig. Eközben a *Mission: Impossible – Titkos nemzet* jelen cikk megjelenésekor már biztosan az eddig öt részből álló franchise legsikeresebb darabjává lépett, a novemberben bemutatásra került új, 24. (hivatalos) James Bond-film, a *007 Spectre: A Fantom visszatér*, és a decemberben debütáló hetedik *Csillagok háborúja* film, a *Star Wars: Az ébredő erő* bevételi kilátásai is igazolódtak.

A hatalmas bevételek csak látszólag vannak ellentmondásban Hollywood évek óta tartó kreativitásának válságával. Az egész folyamat logikus következménye az amerikai stúdiórendszer ultra-ortodox szemléletének: a kockázatokat a minimumra redukáló hozzáállás nyílegyenesen mutat a sorozatgyártás, és a franchise-rendszer csúcsra járatására felé. Az elmozdulás a vegytiszta és kizárólagos tömegszórakoztatás irányába

sem véletlen. A mind drágább jegyárakat a fiatal közönség csak akkor fizeti meg, ha azért a korábbinál lélegzetelállítóbb látványt ígérnek cserébe. Logikusan következik ebből a szuperhősök halmozása a képregény-filmekben, és Tom Cruise is ezért kockáztatja egyre látványosabban (szó szerint) az életét egy új *Mission: Impossible* akciófilm kedvéért. És ugyanezért nő az amerikai filmszakma mind látványosabb ellenszenva a pénzcsináló franchise-ok ellen. Bár a képregény-filmekben mind gyakrabban esik meg, hogy sztárok, elismert művészek asszisztálnak, Hollywood gyűlölete ettől még fokozódik a klasszikus mozgóképre mind kevésbé emlékeztető produktumok láttán. Jelen sorok írójának még 2009-ben nyilatkozott Francis Ford Coppola rendező a torinói filmfesztiválon arról, hogy ezek az alkotások multimédiás szórakoztató termékek, de filmnek aligha nevezhetők, és ezért meg is kell őket különböztetni a hagyományos mozgóképkészítéstől. Belfentesek szerint a *Birdman (Avagy a mellőzés meglepő ereje)* sikere az Amerikai Filmakadémia díjátadóján éppen abból fakad, hogy a képregény-filmek szatírjának legjobb filmmé emelésével az Oscar-szavazók nyíltan állást foglaltak a jelenlegi stúdiótrendekkel szemben. Coppola annak idején azt is mondta, hogy a hetvenes években amikor például *A keresztapa 2* elkészítésére presszionálták, több szerződésbeli

kitételt kért, például a *Magánbeszélgetés* című szerzői filmjének finanszírozását, vagy hogy egy operát rendezhessen a San Franciscó-i Operában. Nos, ma már ilyen rendezői követelések elképzelhetetlenek, a folytatások mindenképp elkészülnek, és ha ez a rendezőnek nem tetszik, akkor másnap már nem ő a leendő projekt direktora. A brand ugyanis mindig erősebb, és ebben a rendező többnyire apró, kicserélhető láncszem.

Nem szabad ugyanakkor elfeledni, hogy bár Hollywood jelenleg sosem látott számban gyártja a folytatásokat, és támaszkodik brandekre és a franchise-rendszerre, ez a gondolkodásmód nem új keletű, és mindig is jellemezte a kereskedelmi alapokon nyugvó, imígyen kizárólagosan profitorientált amerikai filmgyártást. Emiatt alakultak ki a műfajok, és ezért zsáneralapú a hollywoodi filmgyártás a kezdetektől, aminek helyességét legkésőbb a harmincas-negyvenes évek aranykora igazolt vissza.

A hollywoodi stúdiók sokáig szemérmesen kerülték filmjeik sorszámozását, és inkább a fő karakter, vagy valami motívum címbe emelésével igyekeztek az egyes filmek közötti kontinuitást megteremteni. Az sem véletlen ugyanakkor, hogy éppen a hetvenes években és éppen egy művészi szempontból is kivételes alkotás folytatását indexálták először kettes számmal: A *keresztapa* 1972-ben hatalmas kasszasikert aratott, és három Oscar-díjjal jutalmazták (legjobb film, forgatókönyv, színész), amelyet követően a stúdióvezetés folyamatosan nyomasztotta a rendező Francis Ford Coppolát egy folytatás gondolatával. Két évvel később aztán elkészült a második rész A *keresztapa 2* címmel. A hollywoodi fenegyerekek ez idő tájt (Spielberg, Coppola, Scorsese, Lucas, De Palma, Milius) a sarkaiból forgatták ki az elavult stúdiórendszert és A *cápa*, és a *Csillagok háborúja* révén olyan profitcentrumokra mutattak rá a hetvenes években, amelyek korábban elképzelhetetlenek voltak. Hivatalosan is kezdetét vette a könnyed és tömeges műfaji film termelés, amelyben immár a marketingeszközök része volt egy film újabb epizódjainak számjegyekkel történő, és a nézők számára pontosabb és egyértelműbb beazonosíthatósága. És bár az újabb James Bond-filmek, vagy a Piszkos Harry-történetek esetében még gondot fordítottak önálló címek kitalálásra, kiváltképp a

hetvenes évek horror-sikerei esetében már minden fakszni nélkül számozott folytatások sorát ontották magukból a filmgyártók. A *keresztapa 2* után pedig az sem volt többé tabu, hogy egy neves rendező sorozatindító darabját közvetlenül eredeztetett folytatások kövessék az elődhöz képest méltatlan színvonalú fércmunkák, másodrangú rendezők interpretálásában (például A *cápa*, Az *ördögűző* esetében).

Az alapvetéseken túl a franchise könnyen formálható univerzum, ahogy azt például a most bejelentett *Csillagok háborúja*-filmek is mutatják, gond nélkül lehet elmozdulni az eredeti trilógiáktól, főbb karakterektől, térben és időben is flexibilis a rendszer, és amelyben még közvetlen, vagy közvetett kapcsolódások sem szűkségesek. A címkézés során persze jól hangzik, ha egy filmre annak előzményeként (*prequel*), vagy folytatásaként (*sequel*) hivatkozunk, de például a *reboot*-ok esetében úgy indul újra a franchise története, hogy nem veszi figyelembe az addigi történéseket. A *spin-off*-okban pedig szemrebbenés nélkül egy már ismert karakter önálló történetét viszik vászonra (ahogy most készül egy Han Solo-film, és sokszor szó esett már egy önálló Boba Fett-eredettörténet lehetőségéről is). Szintén népszerű, és a képregényekből származik a *crossover* fogalma, vagyis különféle történetek fő-

„A brand mindig erősebb”

(Ryan Coogler: Creed - Apollo fia - Michael B. Jordan és Sylvester Stallone)

hőseinek összehozatala egy alkotásban. Így születtek meg az olyan, egyébként elképzelhetetlen találkozások, és alapvetően nézői igényeket kiszolgáló crossoverek, mint az *Alien vs. Predator*, a *Freddy vs. Jason*, vagy az idén moziba kerülő *Batman Superman ellen – Az igazság hajnala*.

Az előzményekből, folytatásokból és remake-ekből szép számmal készült az elmúlt évtizedekben, és a remake-hullám is folyamatos a különféle műfajokban. Ennek eredményeképp már gyakran a rajongók számára is nehezen követhető, hogy Superman, vagy Pókember legújabb újraindulása éppen milyen stúdiószerződés miatt következik be, és az aktuális epizód reboot, remake, esetleg valamelyik korábban indult széria folytatása, netán előzménye. Mindazonáltal a következő évtized várható franchise-hulláma miatt jobb, ha hozzászokunk a jelenséghez, még ha szeretni valóbb ettől nyilvánvalóan nem is lesz az amerikai tömegfilmgyártás. Hogy csak 2016-ra szűkítsük le a jelenséget: az év legvártabb filmjei toplistáján rendre vagy folytatások, vagy képregény-adaptációk szerepelnek. De min csodálkozunk, ha a blogok, és rajongói oldalak mellett még a rangos Time Magazin is hamarabb és jobban várja például a *Szellemirtók* újraját, az új *Bridget Jones-t*, *Star Treket*, *Tarzant*, és A *függetlenség napja* folytatását, mint Martin Scorsese *Silence* című moziját?

